

KURTULUŞ SAVAŞI YILLARINI ANLATAN ANKARA'NIN TAŞINA BAK TÜRKÜSÜNÜN BİR DEĞİŞKESİ ÜZERİNE

Mehmet ÖZMEN¹

ÖZET

“Ankara'nın taşına bak/ Gözlerimin yaşına bak.” diye başlayan ve pek çok değişkesi (varyantı) bulunan Ankara Türküsü'nde, Kurtuluş Savaşı, Kurtuluş Savaşı'nı kazanan ordu, Kurtuluş Savaşı Ankara'sı, Kurtuluş Savaşı'nın başkomutanı Gazi Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı yıllarında çekilen acılarla dilek ve temenniler konu edilir. Bu incelemede, kaynaklarda, pek çok değişkesi (varyantlı) bulunan Ankara Türküsü'nün bizim derlediğimizle birlikte altı değişkesi üzerinde duruldu.

“Ankara'nın taşına bak / Gözlerimin yaşına bak” dizeleri altı metnin beşinde bulunmaktadır. Bütün değişkelerde, Mustafa Kemal ya kurtarıcı olarak ya da zaferi birlikte kutlamak için çağrılır. Görebildiğimiz kadarıyla, Türk sözcüğü değişkelerden birinde kullanılmıştır. Bizim derlediğimiz Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra askerlerin yürüyüş kolunda söyledikleri türküde ise millet değil devlet mensubiyeti dile getirilir.

Askerler, aslan gibi harp eden Osmanlı askeridir. Metin, diğerlerinden farklı olarak, o günün siyasi ortamı ile toplum anlayışını anlatması bakımından dikkat çekicidir. Kurtuluş Savaşı'nı kazanan Mustafa Kemal'in askerlerinin kendilerini “Türk” ve “Türk askeri” olarak değil “Osmanlı”, “maharetli Osmanlı askeri” olarak tanımlaması, “Türk” kimliğinin ve “Türklük” kavramının daha çok Cumhuriyet döneminde inşa edildiğini gösteren dikkat çekici delillerden biri olarak görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal, Ankara, ordu, Anadolu.

ABOUT VARIATION OF FOLK SONG “ANKARA'NIN TAŞINA BAK” IN THE TURKISH INDEPENDENCE WAR

ABSTRACT

The folk song began as “Ankara'nın taşına bak/ Gözlerimin yaşına bak.” has a lot of variations. It's about The Turkish Independence War, Ankara while term of The Turkish Independence War, army won The Turkish Independence War, commander-in-chief Gazi Mustafa Kemal, pain, wishes while term of The Turkish Independence War. In this study, it's mentioned about the six variations of the folk song *Ankara Türküsü* with a new variation determined by us.

Five quatrains of this text have verse “Ankara'nın taşına bak / Gözlerimin yaşına bak”. In all variations of this text, Mustafa Kemal is a savior or he's invited to celebrate the victory. We have determined that *Türk* is only in one of these variations. In the variation we have compiled there is not national allegiance but state allegiance, on parade after the victory of Turkish Independence War.

There is the Ottoman army fought leonine in the text. In the text it's very important to be presented political condition and society perception in wartime. Mustafa Kemal's army has won the Turkish Independence War, describe themselves as Ottoman or proficient Ottoman army. According to this describing it can be said that Turkish identity has been raised in republic period.

Kew Words: Turkish Independence War, Mustafa Kemal, Ankara, army, Anatolia.

¹ Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Prof. Dr. mehmet_ozmen01@hotmail.com

1. Kurtuluş Savaşı'nı, Kurtuluş Savaşı'nı kazanan orduyu, Kurtuluş Savaşı'nda milli iradenin tecelli ettiği Ankara'yı, Kurtuluş Savaşı'nın başkomutanı Gazi Mustafa Kemal'i, Kurtuluş Savaşı yıllarında çekilen acıları, umutsuzlukları, dilek ve temennileri konu edinen ve "Ankara'nın taşına bak/ Gözlerimin yaşına bak." diye başlayan Ankara türküsü, müzik türü olarak türkü mü, şarkı² mı yoksa marş³ mı olduğu konusundaki farklı değerlendirmelerle, tarihsel olayları yansıttığındaki farklılıklarla, bunlara bağlı olarak oluşan birçok değişkesinin (varyantının) bulunmasıyla dikkat çekici özellikler, taşımaktadır.

"Ankara'nın taşına bak/ Gözlerimin yaşına bak." diye başlayan Ankara Türküsünü, pek çok kişi seslendirmiş ve buna bağlı olarak da metnin farklı değişiklikleri meydana gelmiştir. Biz bunlar içerisinde altısını, TSK Armoni Mızıkası'nın seslendirdiği değişkeyi, Genel Ağ'da (İnternet'te) orijinal olduğu belirtilen değişkeyi, Ankara Musiki Konseyinin değişkesini, Cahit Öztelli'nin tespit ettiği değişkeyi, Ruhi Su'nun seslendirdiği değişkeyi ve bizim derlediğimiz değişkeyi ele aldık.

2. Türkü mü şarkı mı marş mı?

Türkünün bestenin müzisyen olmayanlar için şarkı olmadığı az çok tahmin edilse bile, türkü mü yoksa marşı mı olduğu konusunda, ayırım yapmak, pek kolay olmasa gerek. Kaynaklarda daha çok Ankara türküsü olarak yer alan bestenin hem şarkı hem türkü hem de marş olarak anılması, bestenin her üç ezgi türüne de yakın olduğunu veya üçünün ortasında bir yerde bulunduğunu göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Biz de, kaynaklardaki yaygın kanıya dayanarak, besteyi türkü kabul ediyoruz. Bu konuda Ankara Musiki Konseyi'nin İnternet'teki sitesinde şöyle denilmektedir:

2/4 basit usullü, La Kerem ayağında bir lirik türküdür. Kerem ayağındadır. Bozuk (la-re-sol) ile bağlama (la-re-mi) düzenlerinde çalınabilir. Günümüzde çok sevilmiş marş temposu ile söylenmeye başlanmıştır. Muzaffer Sarısözen tarafından derlenmiştir.⁴

3. Türkünün değişkeleri

Halka ve geniş kitlelere mal olmuş marşlarda, şarkılarda, türkülerde değişkeler oluşabilir. Türküyü, şarkıyı, marşı kendisiyle özdeşleştiren kişiler, metin üzerinde kendilerince bir takım düzeltmeler yaparak metni, kendi zevklerine, beklentilerine, dünya görüşlerine veya anlatımlarına daha yakın hâle getirebilir; ancak bu değişiklik ve eklemeler genellikle sınırlıdır. Oysa bu türküde ortak noktaların belli dizelerle saklı kalması kaydıyla değişkelerdeki farklılıkların dikkat çekecek düzeyde olduğu görülmektedir. Türkünün değişkelerindeki ortak nokta, bazı istisnalar dışında "Ankara'nın taşına bak / Gözlerimin yaşına bak." dizeleriyle başlamasıdır. Ankara taşlıdır, çünkü toz toprak içinde bir orta Anadolu kasabasıdır. Başkent olmanın ihtiyaçlarını karşılayacak hiçbir donanımına sahip değildir. Türküdeki diğer ortak özelliği ise, çekilen ortak acı, düşmanı yenmenin verdiği özgüven ve mutluluk, tarihi atmosferin Kurtuluş Savaşı, sembol mekânının Ankara ve önderin de Gazi Mustafa Kemal olmasıdır; ancak değişkelerde, bu ortak öğelere de farklı bakış açılarından bakıldığını görmekteyiz.

3.1. TSK Armoni Mızıkası - Turkish Military Song Değişkesi

*a. Ankara'nın taşıtır yolu,
Sağı solu asker dolu.
Yetiş Kemal Paşam n'olur,
Kan ağlıyor Anadolu.*

² <http://www.egitimhane.com/ankaranin-tasina-bak-sarkisi-d86041.html> 24.01.2015.

³ <http://www.adanahilal.com/ankaranin-tasina-bak-marsinin-hikayesi.html> 24.01.2015.

⁴ <http://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=8492> 24.01.2015.

Pek gamlıyız...

*b. Ankara'da şanlı ordu,
Her tarafa çadır kurdu.
Biz düşmanı esir ettik,
Şu feleğin işine bak.
Pek şanlıyız!*

*c. Ankara'nın taşına bak,
Gözlerimin yaşına bak.
Biz düşmanı esir aldık,
Şu feleğin işine bak.
Pek şanlıyız!⁵*

Anadolu kan ağlamaktadır. Bu acıyı dindirmek için yolları taşlı Ankara askerlerle dolmuştur. Vatani kurtarmak için Mustafa Kemal çağrılır (3.1.a.). Ankara'nın her yanına çadır kuran şanlı ordu düşmanı esir almıştır (3.1.b.). Halk, sevinç göz yaşları içinde, düşmanı yenebilmiş ve esir almış olmanın şaşkınlığını yaşamaktadır (3.1.c.). Üç kıtadan oluşan türküde, olaylar oluş sırasına göre aktarılmaktadır. Anadolu'yu kurtarmak için Mustafa Kemal önderliğinde Ankara'da toplanan ordu, düşman yener ve esir alır.

3.2. Ankara'nın Taşına Bak (Orijinal Versiyon)

*a. Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Biz düşmanı esir ettik
Şu feleğin işine bak
Pek şanlıyız*

*b. Ankara'nın taştır yolu
Her tarafı asker dolu
Artık yetiş Kemal Paşa
Kan ağlıyor Anadolu
Pek gamlıyız⁶*

Bu değişikde kronolojik zamanda uyumsuzluk görülüyor. Aslında olaylar oluş sırasına göre dizilse, "3.2.a." ile "3.2.b."nin yer değiştirmesi gerekir. Olayların oluş sırası, ordunun Ankara'da toplanması, kan ağlayan Anadolu'yu kurtarması için Mustafa Kemal çağrılması, Mustafa Kemal Paşa ve askerlerinin düşmanı yenmesi ve esir alması biçimindedir.

3.3. Ankara Musiki Konseyinin İnternet Sitesindeki Değişkesi:

*a. Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Biz düşmanı esir ettik
Şu feleğin işine bak
Pek şanlıyız*

*b. Ankara'nın taştır yolu
Her tarafı asker dolu*

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=znKQws2vIJw> 08.04.2017.

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=e5Hr0iRTYWc> 08.04.2017.

*Artık yetiş Kemal Paşa
Kan ağlıyor Anadolu
Pek şanlıyız*

*c. Ankara'da şanlı ordu
Her tarafa çadır kurdu
Türk ordusu karşısında
Zalim düşman kaçıyordu*

*d. Ankara'dan uçan kuşlar
Aydın yaylasında kışlar
Düşman bize teslim oldu
Kolu nişanlı çavuşlar
Pek şanlıyız⁷*

Musiki Konseyi'nin sitesindeki bu değişikde, çekilen çileler dolayısıyla dökülen gözyaşları ve umulmamasına karşın, “*Biz düşmanı esir ettik / Şu feleğin işine bak.*” dizelerinde dile getirilen, düşmanı esir etmenin şaşkınlığı (3. 3. a), her tarafa çadır kuran şanlı Türk ordunun düşmanı kovuşu, kaçamayan düşmanların teslim oluşu (3.3 c, d) söz konusu edilmektedir. Tarihsel süreç bakımında, “3.3.a.” ile “3.3.b.” arasında uyumsuzluk görülmektedir. Tarihsel sürece uyması için “3.3.a” ile “3.3.b.”nin yer değiştirmesi gerekmektedir. Zira, Mustafa Kemal Paşa, düşman esir edildikten sonra değil, Anadolu kan ağlarken çağrılır. Ayrıca, türkünün her kıtasının Ankara ile başlaması umutların Ankara’da olduğunu, her kıtanın sonunda pek şanlı olduğumuzun vurgulanması ise, özgüveni göstermektedir.

3.4. Cahit Öztelli Değişkesi

*a. Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Biz düşmanı esir aldık
Şu feleğin işine bak*

*b. Yağmur yağar için için
Kemal ağlar millet için
Kemal paşa yemin etti
Şu Bursa'yı almak için*

*c. İstihkama indirdiler
Kanlı gömlek geydirdiler
Meliül olma garip anam
Bir oğlunu öldürdüler*

*d. Kazancık'da harp olacak
Tarihlere kaydolacak
Atalardan miras kalan
Yeşil bayrak asılacak*

*e. Ankara'da şanlı ordu
Her tarafa çadır kurdu
Gazi paşa harp edecek
Hep askerler hazır oldu (Öztelli, 2002, s. 656.)*

⁷ <http://sendeyim.com/turku-sozleri/ankara-yoresi-turku-sozleri/ankaranin-tasina-bak-1-turku-sozu>
22.01.2015.

Cahit Öztelli, türküyü, “Evlerinin Önü Türküler” adlı antolojisinin askerlik Türküleri bölümüne almıştır. Bu değişikde de düşmanı esir almanın şaşkınlığı (3.4. a), Bursa'nın işgal altında oluşu ve Bursa'yı almak için Mustafa Kemal'in gösterdiği azim (3.4. b), savaş esnasında verilen şehitlerin bıraktığı derin acılar (3.4. c), savaşın kazanılacağına ve sancak-ı şerifin asılacağına olan inanç (3.4. d, e) dile getirilir. Bu değişikde de Kurtuluş Savaşı öncesinin vatani kurtarmaya dönük inanç, dilek ve temennilerin önce, düşmanın esir alınışının ise sonra olması gerekir. Olayların tarihsel sürece uygun olması için “3.4.a” kıtasının en sonda olması gerekir. Cahit Öztelli metninin bir özelliği de “3.4.a” ve “3.4.e” kıtalarının dışındaki, “3.4.b”, “3.4.c” ve “3.4.d” kıtalarının diğer değişiklerde bulunmamasıdır.

3.5. Ruhi Su türküsü olan değişik

a. *Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Uyan uyan Gazi Kemal
Şu feleğin işine bak!*

b. *Kılıcını vurdum taşta
Taş yarıldı baştanbaşa
Uyan da bak Gazi Kemal
Başımıza gelen işe.*

c. *Ankara'nın dardır yolu
Düşman aldı sağı, solu.
Sen gösterdin Paşam bize
Böyle günde doğru yolu.⁸*

Ruhi Su'nun seslendirdiği değişikenin iki kıtasında, Atatürk'ün ölümünden sonra onun eserlerine sahip çıkılmamasından, yapılan devrimlerin yeterince korunmamasından yakınılmakta ve Gazi Kemal'in ebedi uykusundan uyanıp bıraktığı eserlerin acıklı durumunu görüp onları düzeltmesi istenmektedir (3.5 a, b). Nitekim düşmanın sağı solu aldığı, ülkenin işgal edildiği bir ortamda da doğru yolu Mustafa Kemal Paşa, göstermiştir (3.5 c).

3.6. Kurtuluş savaşı sonrasında askerlerin yürüyüş kolunda söylediği değişik

a. *Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Düşman yine başkaldırmış
Şu feleğin işine bak*

b. *Ankara'dan uçan kuşlar
Mardin yaylasında kışlar
Biz Yunan'ı esir aldık
Eli süngülü çavuşlar*

c. *Ankara'nın dardır yolu
Düşman aldı sağı solu
Biz Yunan'ı esir aldık
Yetiş Kemal Paşa kolu*

d. *Osmanlıyız Osmanlıyız
Aleminde elvanlıyız*

⁸ <http://www.sarkisozleri.bbs.tr/sarki/8965/ankara-nin-tasina-bak> 22.01.2015.

*Aslan gibi harp ederiz
Biz Osmanlı askeriyiz⁹*

Kurtuluş Savaşı sonrasında, askerlerin yürüyüş kolunda, her kıtanın sonunda, “sol sağ” komutuyla söyledikleri ve Kurtuluş Savaşı gazilerinden Mustafa Özmen’den derlediğimiz bu değişke, savaş kazanmış askerlerin özgüveni ve belirttikleri mili mensubiyet bakımından diğer dikkat çekmektedir.

Bu değişkede, başkaldırmaması, başkaldırmaya cesaret edememesi gereken düşmanın başkaldırmasından doğan şaşkınlık ve hayret (3.6. a), eli süngülü askerlerin Yunan’ı esir alması (3.6. b), sağı solu işgal eden düşmanı yenen askerlerin, zafer mutluluğunu paylaşmak için Baş Komutan Mustafa Kemal Paşa’yı maiyetiyle birlikte yanlarına çağırması (3.6 c.), askerlerin aslan gibi harp eden Osmanlı askeri (3.6 d.) olmaları anlatılır.

4. Değişkeler arasındaki ortak noktalar ve farklar

Altı metnin beşinde “Ankara’nın taşına bak/Gözlerimin yaşına bak” diye başlayan ve Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatan, marş olarak da adlandırılabilen Ankara türküsünün birbirinden az çok farklı değişkeleri bulunmaktadır. Değişkeler incelendiğinde şu sonuçlara varılmaktadır:

“Ankara’nın taşına bak / Gözlerimin yaşına bak” dizeleri altı metnin beşinde bulunmaktadır (3.1.c., 3.2.a., 3.3.a. 3.4.a. 3.5.a., 3.6.a.). Bu dizelerin dördünde, göz yaşları düşman esir edildiği için dökülmektedir (3.1.c., 3.2.a., 3.3.a., 3.4.a.). Dörtlüklerden birinde feleğin işine şaşılmakta ve göz yaşı Mustafa Kemal’in ölümünden sonraki yıllardaki olumsuz gelişmeler için dökülmekte (3.5.a) diğerinde ise göz yaşları düşmanın başkaldırmasıyla ilgilidir (3.6.a.). Kurtuluş Savaşı sonrasında, yolları taşlı bir Anadolu kasabası olan Ankara’daki ulusal güçlerin düşmanı esir alınması dolayısıyla, sevinç gözyaşları dökülmektedir

Mustafa Kemal, ülkeyi kurtarması için çağırılır. Anadolu kan ağlamaktadır, ülkenin içinde bulunduğu durum dolayısıyla Mustafa Kemal’in içi de kan ağlamaktadır, ancak, işgal altındaki Bursa’yı ve vatanın işgal edilen diğer yerlerini kurtarmak için yemin etmiştir (3.1.a; 3.2. b., 3.3.b., 3.4.b.).

Ordu, Ankara’da toplanmıştır, her taraf askerler ve asker çadırlarıyla doludur (3.1.a, b; 3.2.b.; 3.3.b., c.; 3.4.e.). Ayrıca ülkenin sınırları çizilmiştir ve vatan kan ağlayan Anadolu’dur (3.1.a., 3.2.b.,3.3.b.).

Kurtuluş Savaşı öncesindeki dikkat çeken beklentilerden biri de, değişkelerden birinde dile getirilen Kurtuluş Savaşı’nın olacağı, galip gelineceği ve sancak-ı şerifin asılacağı düşüncesidir. Bu değişkede yeşil bayrakla yani sancak-ı şerif ile İslami kimlik öne çıkarılmıştır. (3.4. d).

Değişkelerin birinde, diğerlerinden farklı olarak, Gazi Kemal’in ölümünden sonra, bize bıraktığı cumhuriyete ve devrimlere yeterince sahip çıkılmadığı, Gazi Paşa’nın yolundan sapıldığı, dolayısıyla ülkenin iyi durumda olmadığı dile getirilmekte, Gazi Kemal’in gözlerini açıp ülkenin hâlini görmesi, Kurtuluş Savaşı’ndaki gibi bize doğru yolu göstermesi istenmektedir (3.5.a., b.). Mustafa Kemal’i eserlerine sahip çıkması için ebedi uykusundan uyanmaya davet edilen bu metnin Mustafa Kemal’in ölümünden sonraya uyarlandığı açıktır.

⁹ Kaynak kişi: Hatay Erzin nüfusuna kayıtlı Mustafa Özmen (1900-1989). (Kurtuluş Savaşı’nda, Afyon’dan Ayvalık’a kadar düşmanı takiben yürüyen, esir alınan binlerce düşman askerinin “Maşallah, maşallah, Türkiye çok, Mustafa Kemal çok.” diyerek gıptayla baktığı Mustafa Kemal’in askerlerinden İstiklal Harbi gazisi, kırmızı şeritli İstiklal Harbi Madalyası sahibi Dört Yolcu Hasan Oğlu Mustafa).

Cahit Öztelli'nin tespit ettiği metindeki üç dördlük, diğer değişmelerde bulunmamaktadır (3.4.b., c., d.).

Bizim derlediğimiz metindeki dördüncü kıta da (3.6.d.) diğer metinlerde bulunmamaktadır. Ayrıca, derlediğimiz değişkede diğerlerinden farklı olarak düşmanın “Yunan” olduğu belirtilmektedir.

5. SONUÇ

Değişmelerin tümünde, Kurtuluş Savaşı'nın simge kenti Ankara'dır. Anadolu, kan ağlamaktadır. Mustafa Kemal, metinlerin bir kısmında vatani kurtarması için çağrılırken, bir kısmında zafer mutluluğunu paylaşmak için çağrılır. Düşmanın başkaldırmasına şaşılmakta, o umutsuz günlerde düşmanı yenmiş olmanın sevinçle karışık şaşkınlığı dile getirilmektedir. Görebildiğimiz kadarıyla, derlediğimiz değişkedeki, “Türk ordusu karşısında / Zalim düşman kaçıyordu” cümlesindeki “Türk” sözü bir yana bırakılırsa (3.6.d.), diğer değişmelerde Türk milleti, Türk milletine mensubiyet söz konusu edilmez. Bizim derlediğimiz Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra savaşı kazanan askerlerin söylediği değişkede ise, millet değil devlet mensubiyeti dile getirilir (3.4 d). Askerler, aslan gibi harp eden Osmanlı askeridir. Metin, diğerlerinden farklı olarak, o günün siyasi ortamı ile toplum anlayışını anlatması bakımından da dikkat çekicidir (3.6.d.). 1922-1923 yıllarında, Mustafa Kemal'in askerleri, yürüyüş kolunda, kendilerini “Türk” ve “Türk askeri” olarak değil “Osmanlı”, “maharetli Osmanlı askeri” olarak tanımlamaktadır. Bu durum, “Türk” kimliğinin ve “Türklük” kavramının daha çok Cumhuriyet döneminde inşa edildiğini gösteren dikkat çekici delillerden biri olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

Öztelli, Cahit (2002). *Evlerinin Önü Türküler*. İstanbul: Özgür Yayınları.

<http://sendeyim.com/turku-sozleri/ankara-yoresi-turku-sozleri/ankaranin-tasina-bak-1-turku-sozu> 22.01.2015

<http://www.adanahilal.com/ankaranin-tasina-bak-marsinin-hikayesi.html> 24.01.2015.

<http://www.egitimhane.com/ankaranin-tasina-bak-sarkisi-d86041.html> 24.01.2015.

<http://www.sarkisozleri.bbs.tr/sarki/8965/ankara-nin-tasina-bak> 22.01.2015.

<http://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=8492> 24.01.2015.

<https://www.youtube.com/watch?v=e5Hr0iRTYWc> 08.04.2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=znKQws2vIJw> 08.04.2017.